

CÂTEVA CONSIDERAȚII PRELIMINARE PRIVIND PERIODIZAREA CULTURII VERBICIOARA

FLORIN RIDICHE

Cultura Verbicioara, identificată acum aproape 50 de ani de către D. Berciu în sud-vestul Olteniei¹, este cunoscută astăzi în peste 159 de aşezări situate pe un teritoriu ce depăşeşte limitele Olteniei. Rezultatele cercetărilor din aşezarea eponimă şi din alte aşezări publicate de D. Berciu² au constituit, multă vreme, pentru arheologii români, punctul de plecare pentru interpretarea şi încadrarea cronologică a materialelor Verbicioara, descoperite întâmplător sau din cercetări de suprafaţă, de salvare şi sistematice.

În articolul de faţă, care se sprijină numai pe informaţie arheologică publicată, vom încerca o discuţie asupra diverselor periodizări atribuite culturii Verbicioara, neglijând total criteriul tipologiei ceramicii şi referindu-ne în mod special la o analiză statistică a punctelor arheologice atribuite culturii. Aşa cum se observă în tabelul de la sfârşit ne vom opri asupra a 159 de puncte în care s-au găsit materiale Verbicioara, iar periodizarea la care apelăm în această analiză este cea făcută de D. Berciu în 1961³.

Prima periodizare a culturii Verbicioara este stabilită în 1961 când D. Berciu deosebeşte cinci faze în evoluţia acestei culturi. Primele trei au fost atribuite epocii bronzului mijlociu, iar ultimele două, epocii bronzului târziu; ultima fază a fost la rândul ei împărţită în două subfaze, a şi b. În anul 1976, B. Hänsel⁴ consideră că termenul de "cultura" Verbicioara are de suferit şi că trebuie demonstrat dacă noţiunea cuprinde efectiv o cultură cu o lungă evoluţie sau doar o variantă vestică a unei mari unităţi în care intră deasemenea, şi grupurile Tei şi Gârla Mare. În continuare, B. Hänsel consideră, pe baza materialului arheologic publicat până în 1976, că se pot observa doar două faze sigur distincte ale culturii, din care cea veche, care cuprinde fazele I până la III după D. Berciu, reprezintă grupul Verbicioara, iar cea târzie (fazele IV-Vb) a fost numită grupul Govora. Folosindu-se de criteriul tipologiei ceramicii, N. Tasić⁵ împarte cultura Verbicioara în trei faze. Ultima periodizare a culturii o face M. Nica⁶ care consideră că există şase faze în evoluţia acestei culturi: prima fază, numită Proto-Verbicioara, corespunde cu aspectul Gornea - Orleşti, a doua fază, numită Pre - Verbicioara, corespunde cu faza I după D. Berciu, faza I corespunde cu faza II după D. Berciu, faza II (clasică) corespunde cu faza III după D. Berciu, faza III corespunde cu faza IV după D. Berciu, iar faza IV corespunde cu faza V după D. Berciu. Această ultimă periodizare a fost făcută în exclusivitate după criteriul tipologiei ceramicii.

Aşa cum reiese din tabelul de la sfârşitul acestui studiu, în momentul de faţă avem următoarea situaţie: din 159 de puncte arheologice, luate în evidenţă până acum, 53 au fost atribuite fazelor I-III după D. Berciu, 59, fazelor IV-V, 5, fazelor I-V, 2, fazelor I-IV, 1, fazelor I şi V, 4, fazelor II şi V, 4, fazelor III-IV, 4, fazelor III-V, iar 27, culturii Verbicioara fără a se specifica concret căror faze.

Punctul în care s-au identificat materiale arheologice din fazele I-IV ale culturii este discutabil şi anume cel de la Almăj unde informaţia nu este prea clară. Astfel, S. Morintz⁷ şi Gh. I. Petre⁸ atribuie materialul arheologic de aici primelor trei faze ale culturii, dar M. Nica⁹ consideră că există şi ceramică din faza IV; problema este că D. Berciu semnalează o zonă, aflată între valea Almăjului şi comuna Coţofenii din Faţă, în care s-a găsit ceramică de tip Verbicioara¹⁰, aşa că nu se ştie dacă materialul arheologic provine numai dintr-un punct. Deasemenea, situaţia de la Vlădeşti este puţin confuză în ceea ce priveşte atribuirea materialului arheologic; astfel, D. Berciu atribuie acest material fazei V¹¹ iar M. Nica¹² şi S. Morintz¹³ îl atribuie fazelor III şi IV cu specificarea că ultimul autor îl plasează mai mult în faza IV. Aceeaşi situaţie o avem la Verbiţa în punctul "La Eleşteu"¹⁴ şi la Leu în punctul "Locurile Lungi"¹⁵. Punctul în care s-a găsit ceramică tipică numai fazei I şi V este "Huidu I., de la Govora Sat şi a fost semnalat de Gh. I. Petre¹⁶ ; aici s-a făcut o săpătură în 1982 şi s-a găsit un singur nivel de locuire care a fost atribuit fazei V; în literatură nu se precizează dacă cele câteva fragmente ceramice caracteristice fazei I au fost scoase din săpătură. Situaţie neclară avem şi pentru

localitatea Rocșoreni în care s-au găsit materiale arheologice, atribuite fazelor II și V; aici s-a găsit ceramică de tip Verbicioara în șase puncte¹⁷ fără ca aceasta să fie atribuită, distinct, pe puncte; în literatură se precizează¹⁸ doar că materialul din fazele timpurii este mai puțin numeros decât cel din fazele târzii.

Dintre stațiunile arheologice care sunt amintite în literatură cu detalii despre situația stratigrafică le vom lua în discuție pe cele de la Orodol, Cârcea, Orevița Mare, Orlești, Vlădești și Căzănești. La Orodol, în punctul "Țuțuroaie", este semnalat material arheologic ce a fost atribuit fazelor I-V ale culturii Verbicioara¹⁹ dar, se pare, că materialul timpuriu nu a fost găsit în același loc cu cel târziu deoarece D. Berciu a făcut săpături în 1950 în trei așezări cu aspect de "sălașe" în care a găsit un singur strat de cultură care a fost atribuit, citez, "perioadei de trecere de la epoca bronzului la epoca fierului"²⁰. În momentul de față avem o situație mai clară la Cârcea în punctele "Viaduct" și "La Hanuri". În timp ce fazele I-III sunt documentate în ambele puncte, materiale arheologice din fazele IV-V au fost descoperite numai în punctul "Viaduct"²¹. Pentru Orlești, punctul "Malul pâraului Sâlea", în literatură se precizează că nivelul cu materiale arheologice, atribuite fazei târzii a culturii Verbicioara, suprapune direct stratul cu materiale de tip Gornea - Orlești²².

În punctul de la Vlădești, amintit mai sus, situația este foarte elocventă pentru că stratul atribuit fazelor III-V suprapune direct pământul viu²³. O situație cu totul neobișnuită avem la Căzănești în punctul "Săveasca"; aici, în urma săpăturilor făcute în 1978, s-a descoperit o așezare, întinsă pe circa 3 ha., care a fost atribuită fazelor I-V; observațiile stratigrafice sunt următoarele: nivelul cultural, aflat între 0,40 m și 0,60 m adâncime, a fost atribuit fazei IV iar nivelul cultural de deasupra, în grosime de 0,40 m, a fost atribuit fazei V; conform literaturii²⁴ cele două niveluri suprapun pământul viu și sunt suprapuse de un nivel cu materiale arheologice care au fost datate în sec. II-III d. Ch. O imagine clară avem la Orevița Mare, în punctul "Păulești", unde s-a descoperit o așezare din epoca bronzului cu două niveluri de locuire; nivelul de locuire de deasupra, atribuit fazei V a culturii Verbicioara, suprapune un nivel cu materiale arheologice de tip Glina²⁵.

Așa cum se observă în tabelul de la sfârșit, în literatură am găsit 27 de puncte arheologice în care sunt semnalate așezări de tip Verbicioara fără a se preciza, concret, în care faze se încadrează materialul arheologic de aici. Dintre aceste puncte cele de la Aninoasa, Balota de Jos, Belcinu, Boureni, Bugiulești - Tetoiu, Căpreni, Dobrești, Drăgotești, Ghercești, Godeni, Murgăși, Pârșani, Pielești - Nichitoaia, Vișoara sunt doar menționate pe o hartă ca având materiale arheologice de tip Verbicioara²⁶.

În concluzie se poate spune, pe baza celor arătate mai sus, că dacă din punct de vedere al tipologiei ceramicii ar exista o continuitate de evoluție între cele cinci faze ale culturii Verbicioara, din punct de vedere stratigrafic acest lucru nu se confirmă decât în patru cazuri. Se pare că B. Hänsel a avut dreptate când a afirmat că fazele IV-Vb reprezintă altceva decât primele trei faze. Apariția culturii Gârla Mare la est de Porțile de Fier, cam pe la sfârșitul fazei III a culturii Verbicioara, a produs o schimbare în dispunerea așezărilor din Oltenia, fapt dovedit de analiza de mai sus din care reiese că în așezările cu ceramică din fazele IV-V nu găsim ceramică din fazele I-III și invers. De altfel, chiar și D. Berciu consideră că materialul arheologic din stratul Verbicioara III de la Verbicioara se încadrează în două faze²⁷.

Această concluzie trebuie totuși completată prin studii chorologice, bazate pe tipuri de așezări, descoperiri funerare, ceramică și piese de metal.

NOTE

¹ D. Berciu și colab., *Așezările și cimitirele din societatea primitivă în Oltenia, I. Șantierul arheologic de la Verbicioara - Dolj*, SCIV, 1, 1950, p. 103-107, pl. I; idem, *Șantierul arheologic Verbicioara - Dolj*, SCIV, 2, 1951, 1, p. 229, 232, 238-242, pl. I, fig. 12; idem, *Șantierul Verbicioara*, SCIV, 3, 1952, p. 149-154, 156-157, planul, fig. 8-9, 13.

² D. Berciu, *Câteva probleme ale culturii Verbicioara*, SCIV, 12, 1961, 2, p. 227-239; idem, *Die Verbicioara - Kultur. Vorbericht über eine neue, in Rumänien entdeckte bronzezeitliche Kultur*, Dacia, N.S., 5, 1961, p. 123-161.

- ³ Idem, *Dacia*, N.S., 5, 1961, p. 152 și urm.
- ⁴ B. Hänsel, *Beiträge zur regionalen und chronologischen Gliederung der älteren Hallstattzeit an der unteren Donau, Die Verbicioara - Gruppe*, BAMA, Bonn, 1976, p. 57-61.
- ⁵ N. Tasić (Hrsg), *Kulturen der Frühbronzezeit des Karpatenbeckens und Nordbalkan, Die Verbicioara Kultur*, Beograd, 1984, p. 83-92.
- ⁶ M. Nica, *Date noi cu privire la geneza și evoluția culturii Verbicioara*, Drobeta, VII, Drobeta Turnu Severin, 1996, p. 18-34.
- ⁷ S. Morintz, *Contribuții arheologice la istoria tracilor timpurii*, I, Biblioteca de Arheologie, XXXIV, București, 1978, p. 22-23.
- ⁸ Gh. I. Petre, *O preistorie a nord-estului Olteniei*, Rm. Vâlcea, 1995, p. 45.
- ⁹ M. Nica, op. cit., p. 26.
- ¹⁰ D. Berciu și colab., SCIV, 3, 1952, p. 175.
- ¹¹ Idem, *Săpături și cercetări arheologice în raionul Rm. Vâlcea*, Materiale, VII, 1961, p. 131-134, fig. 1, 2; D. Berciu, SCIV, 12, 1961,2, p.236; idem, *Dacia*, N.S.,5,1961, p.152; idem, *Date noi privind sfârșitul culturii Verbicioara*, SCIVA, 27,1976,2, p.178.
- ¹² M. Nica, op. cit., p. 22, 26.
- ¹³ S. Morintz, op. cit., p.70.
- ¹⁴ D. Berciu și colab., SCIV, 3, 1952, p. 160, fig. 18; idem, *Săpăturile de la Verbița (r. Plenița, reg. Craiova)*, Materiale, V, 1959, p. 76; S. Morintz, op. cit., p. 23, 61.
- ¹⁵ M. Nica, op. cit., p. 22, 24, 26.
- ¹⁶ Gh. I. Petre, op. cit., p. 43, 47, 51, fig. 2/12; 10/8; 14/1 - 20; 15/1 - 16.
- ¹⁷ G. Crăciunescu, *Noi puncte din epoca bronzului pe harta arheologică a județului Mehedinți*, Drobeta, V, Drobeta Turnu Severin 1982, p. 195,fig. 5b, 5c.
- ¹⁸ Idem, *Cultura Verbicioara în județul Mehedinți*, Drobeta, VII, Drobeta Turnu Severin, 1996, p. 43, pl. VI/6 - 7.
- ¹⁹ M. Nica, op. cit., p. 19-23, 26, fig. 3/1-16; 5/2, 3, 10; 6/7; 11/1, 2; 17/1-7, 9-12, 15, 16; 18/3-6, 8-15.
- ²⁰ D. Berciu, *Probleme ridicate de săpăturile arheologice din Oltenia (1949-1951)*, SCIV, 5, 1954, 3-4, p. 353.
- ²¹ M. Nica, *Noi descoperiri de tip Verbicioara în Oltenia*, Thraco-Dacica, III, 1982, p.107-117; idem, Drobeta, VII, Drobeta Turnu Severin, 1996,p. 19.
- ²² Gh. I. Petre, *Descoperiri arheologice din Oltenia privind epoca timpurie a bronzului*, Thraco - Dacica, IX, 1988, p. 143.
- ²³ D. Berciu și colab., Materiale, VII, 1961, p. 132.
- ²⁴ Gh. I. Petre, op. cit., 1995, p. 50, fig. 11.
- ²⁵ G. Crăciunescu, op. cit., 1982, p. 193-194, 198; idem, op. cit., 1996, p. 41
- ²⁶ M. Nica., op. cit., 1996, fig. 1.
- ²⁷ D. Berciu și colab., *Șantierul arheologic Verbicioara (reg. Craiova,r. Plenița)*, Materiale, III, 1957, p. 180.

TABEL CU ANALIZA STATISTICĂ A PUNCTELOR ARHEOLOGICE, ATRIBUITE CULTURII VERBICIOARA*

Legenda :

A = puncte arheologice cu materiale atribuite fazelor I-III; B = puncte arheologice cu materiale atribuite fazelor IV-V; C = puncte arheologice cu materiale atribuite fazelor I-V; D = puncte arheologice cu materiale atribuite fazelor I-IV; E = puncte arheologice cu materiale atribuite fazelor I și V; F = puncte arheologice cu materiale atribuite fazelor II și V; G = puncte arheologice cu materiale atribuite fazelor III-IV; H = puncte arheologice cu materiale atribuite fazelor III-V; I = puncte arheologice atribuite culturii Verbicioara fără a se preciza căror faze aparține materialul arheologic; CS = Caraș-Severin; DJ = Dolj; GJ=Gorj; MH = Mehedinți; OT = Olt; VL = Vâlcea; "" = denumirea punctelor arheologice.

* La sfârșitul acestui tabel se află literatura pentru toate cele 159 de puncte arheologice;
aceasta este dată conform numerelor de ordine din tabel.

Nr. crt.	Localitatea	A	B	C	D	E	F	G	H	I
1	Almăj (DJ)				x					
2	Almăjel (MH), "La carieră"									x
3	Aninoasa (GJ)									x
4	Argetoaia (DJ)		x							
5	Baia de Fier (GJ)	x								
6	Balota de Jos (DJ)									x
7	Băile Herculane (CS), "Peștera Hoților"	x								
8	Bârca (DJ)	x								
9	Bârsești (VL), "La Biserică"	x								
10	Belcinu (DJ)									x
11	Berbești (VL)									x
12	Bistrețu (MH), "I a Punți"	x								
13	Boureni (DJ)									x
14	Brădești (DJ), sat Morărești		x							
15	Brebeni (OT)							x		
16	Breznița de Ocol (MH), "La Poliție"	x								
17	Broșteni (OT), "Adăpători"								x	
18	Bucura (MH)	x								
19	Bugiulești-Tetoiu (VL)									x
20	Bujoreni (VL), "Muzeul Satului"		x							
21	Buleta (VL), "Valea Buletă"	x								
22	Burila Mare (MH), "Hunia Ruja"	x								
23	Calărași (DJ)		x							
24	Călina (VL), "Dealul Protești"									x
25	Călugăreni (GJ)		x							
26	Căpreni (GJ)									x
27	Căzănești (VL), "Cărmidărie"		x							
28	Căzănești (VL), "Gura Văii"									x
29	Căzănești (VL), "Săveasca"		x							
30	Cârcea (DJ), "La Hanuri"	x								
31	Cârcea (DJ), "Viaduct"			x						
32	Cetate (DJ)	x								
33	Ceplea-Broșteni (GJ)		x							
34	Copăcelu (VL)		x							
35	Corlate (DJ)		x							
36	Corlățel (MH), "Livezile Mari"	x								
37	Coșoveni (DJ)	x								
38	Coțofenii din Față (DJ), "Cărmidăria"		x							
39	Craiova-Cernele (DJ), "Poligon"		x							

Nr. crt.	Localitatea	A	B	C	D	E	F	G	H	I
40	Crivina (MH), "Km. fluvial 895"	x								
41	Curmătura (DJ), "Măgura"			x						
42	Dăneasa (OT)							x		
43	Devesel (MH), "Ochiuri"	x								
44	Dobra (MH), "La Școală"			x						
45	Dobrești (DJ)									x
46	Dobrușa (VL)	x								
47	Donești (OT), într-o viroagă		x							
48	Drăgănești-Olt (OT)		x							
49	Drăgășani (VL), "Capul Dealului"	x								
50	Drăgășani (VL), pe dealurile din zonă									x
51	Drăgotești (DJ)									x
52	Dubova (MH), "Adăpostul lui Climente"	x								
53	Dubova (MH), "Peștera Climente I"				x					
54	Fărcașu de Sus (OT), în curtea școlii		x							
55	Fărcașu de Sus (OT), "Pe coastă"									x
56	Fântâna Domnească (MH)		x							
57	Ferigile (VL), lângă cimitirul modern		x							
58	Găneasa (OT)	x								
59	Gătejești (VL), "Săcle", așezarea hallstattiană	x								
60	Gătejești (VL), "Săcle", necropola hallstattiană		x							
61	Gârla Mare (MH), "La Gârloacă"	x								
62	Ghercești (DJ), "La Săliște"									x
63	Ghidici (DJ), "Digul lui Milu"		x							
64	Godeanu (MH), "Cincioare"		x							
65	Godeni (DJ)									x
66	Gogoșu (MH)	x								
67	Gornea (CS), "Păzăriște"	x								
68	Gornea-Vodneac (CS)	x								
69	Govodarva (MH), "Piscul lui Iacob"		x							
70	Govora Sat (VL), "La Mănăstire"		x							
71	Govora Sat (VL), "Huidu I"					x				
72	Govora Sat (VL), "Treime"	x								
73	Govora Sat (VL), în curtea locuitorului Ioachim Constantinescu									x
74	Grădinile (OT)		x							
75	Gropșani (OT), "Ovrei"		x							
76	Gruia (MH)						x			
77	Gubaucea (DJ)		x							
78	Halânga (MH), "Poligon"	x								
79	Hotărani (OT)		x							
80	Iablanița (MH), "La Fântână"						x			
81	Ionești (VL)									x
82	Ipotești (OT)	x								
83	Ișalnița (DJ), pe o dună de nisip		x							
84	Izvoarele (MH), "Stațiunea Vinalcool"	x								
85	Izvoru (OT), "Valea Diamantului"									x
86	Leu (DJ), "Locurile Lungi"							x		
87	Livezile (MH)						x			
88	Locusteni (DJ), "Pârâul Predești"	x								
89	Malovăț (MH), "Pârâul Pleșuva"		x							
90	Mărăcinele (DJ), "Săliște"	x								
91	Măru (GJ)		x							
92	Mihăiești (VL), "Biserica din Măgura"		x							
93	Moldova Veche (CS), "Spiț"	x								
94	Murgași (DJ)									x

Nr. crt.	Localitatea	A	B	C	D	E	F	G	H	I
95	Negreni (OT)		x							
96	Nicolae Bălcescu (MH)	x								
97	Ocnele Mari (VL), "Cărpiniș"		x							
98	Ocnele Mari (VL), "Cosota"	x								
99	Ocnele Mari (VL), "Coasta Ungurească"									x
100	Ocnele Mari (VL), "Valea Goruneilor"		x							
101	Ocnele Mari (VL), "Zdup"	x								
102	Ocnele Mari (VL), "Ștrand"	x								
103	Ocnița (VL), în grădina locuitorului C. Tabacu									x
104	Ocnița (VL), în așezările de epocă La Tène		x							
105	Ocnița (VL), pe terenul familiei Stăpănoiu		x							
106	Ogradena (MH), "Peștera Climente II"	x								
107	Olteanca (VL), "La chituci"		x							
108	Oprișor (MH), "Mololoi"		x							
109	Orevița Mare (MH), "La Pârâu"		x							
110	Orlești (VL), în malul pârâului Sâlea		x							
111	Orlești (VL), la nord de biserică		x							
112	Orlești (VL), "Bălți"		x							
113	Orodel (DJ), "Hoaga Puiului"									x
114	Orodel (DJ), "Țuțuroaie" , locul 1		x							
115	Orodel (DJ), "Țuțuroaie" , locul 2	x								
116	Ostrovul Corbului (MH), la 4,5 km, vest, de "Botul Piscului"; zona A	x								
117	Ostrovul Corbului (MH), la 4,5 km, vest, de "Botul Piscului"; zona B	x								
118	Ostrovul Șimian (MH), pe insulă	x								
119	Padea (DJ), "Dealul Vii"	x								
120	Pătulele (MH)		x							
121	Pârșani (DJ)									x
122	Piatra-Sat (OT)		x							
123	Pielești-Nichitoaia (DJ)									x
124	Polovragi (GJ)		x							
125	Ponoarele (MH), într-o peșteră		x							
126	Poroina Mare (MH), "La Fântâni"		x							
127	Pristol (MH), la stația de pompare	x								
128	Prundeni (VL), "La Plutonier"		x							
129	Puținei (MH), pe malul pârâului Gârdan	x								
130	Rast (DJ), "Grindul Țifarului"							x		
131	Rm. Vâlcea (VL), la 200 m, sud, de temelia liceului industrial	x								
132	Rm. Vâlcea (VL), la temelia liceului economic	x								
133	Rm. Vâlcea (VL), "Cetățuia"		x							
134	Râureni (VL)		x							
135	Reșca (OT), "Romula-Villa suburbană"			x						
136	Robăneștii de Sus (DJ)	x								
137	Rocșoreni (MH)						x			
138	Rogova (MH), "La Cazărni"	x								
139	Salcia (DJ), "Litre"		x							
140	Sălcuța (DJ), "Piscul Cornișorului"		x							
141	Săpata (DJ)	x								
142	Secu (DJ), "Ogașu Mare"		x							
143	Segarcea (DJ)	x								
144	Șimnic (DJ)									x
145	Slașoma (MH)	x								
146	Slatina (OT), "Crișan II"		x							
147	Slatina (OT), pe valea pârâiașului Șipot		x							
148	Socu (GJ)								x	
149	Telești (GJ), "Moroleasa"		x							

Nr. crt.	Localitatea	A	B	C	D	E	F	G	H	I
150	Tismana (MH)	x								
151	Teica (VL), "Bogdan"	x								
152	Verbicioara (DJ), "La Trestie"			x						
153	Verbița (DJ), "La Eleșteu"								x	
154	Vierșani (GJ), "Poarta Luncii"		x							
155	Vișoara (DJ)									x
156	Vlădești (VL), "Ferma de Stat"								x	
157	Vulturești (OT)		x							
158	Zăvideni (VL), "Zăvoiașu"		x							
159	Zlătărei (VL), în curtea bisericii	x								

LITERATURA SELECTIVĂ A PUNCTELOR ARHEOLOGICE*

- a) 2, 12, 16, 18, 22, 36, 40, 43, 44, 56, 61, 64, 66, 69, 76, 78, 80, 84, 87, 89, 108, 109, 118, 120, 125, 126, 127, 129, 137, 138, 145, 150. G. Crăciunescu, *Cultura Verbicioara în județul Mehedinți*, Drobeta, VII, Drobeta Turnu Severin, 1996, p. 35-48.
- b) 1, 5, 7, 32, 37, 82, 88, 106, 141, 143, 152, 153. S. Morintz, *Contribuții arheologice la istoria tracilor timpurii*, I, Biblioteca de Arheologie, XXXIV, București, 1978, p. 22-23.
- c) 4, 23, 35, 38, 47, 54, 77, 79, 83, 114, 140, 146, 147, 152, 153, 157. S. Morintz, *Contribuții arheologice la istoria tracilor timpurii*, I, Biblioteca de Arheologie, XXXIV, București, 1978, p. 61-68.
- d) 1, 3, 6, 8, 10, 13, 14, 17, 19, 26, 30, 31, 34, 35, 37, 38, 39, 41, 42, 45, 51, 52, 53, 56, 62, 65, 67, 68, 75, 77, 79, 83, 86, 88, 89, 90, 94, 108, 109, 114, 115, 119, 120, 121, 122, 123, 126, 135, 136, 139, 140, 142, 144, 152, 155, 156, 157. M. Nica, *Date noi cu privire la geneza și evoluția culturii Verbicioara*, Drobeta, VII, Drobeta Turnu Severin, 1996, p. 18-34.
- e) 1, 5, 7, 9, 20, 27, 28, 29, 31, 32, 37, 41, 46, 49, 50, 66, 70, 71, 72, 73, 82, 85, 92, 97, 98, 100, 101, 102, 105, 106, 107, 110, 111, 112, 128, 133, 141, 143, 152, 153, 158, 159. Gh.I. Petre, *O preistorie a nord-estului Olteniei*, Rm. Vâlcea, 1995, p. 38-54.
- f) 15. B. Hänsel, *Beiträge zur regionalen und chronologischen Gliederung der älteren Hallstattzeit an der unteren Donau, Die Verbicioara-Gruppe*, BAMA, Bonn, 1976, p. 57, nota 49; M. Butoi, *Descoperiri arheologice din județul Olt*, Slatina, 1999, p. 8-9.
- g) 21, 24, 99, 103, 131, 132, 151. Gh. I. Petre, *Începutul epocii bronzului în nord-estul Olteniei*, Buridava, II, Rm. Vâlcea, 1976, p. 7-33.
- h) 11. A. V. Ghelmez, *Toporul de bronz de la Berbești (jud. Vâlcea)*, Buridava, II, Rm. Vâlcea, 1976, p. 35-36, fig. 1.
- i) 55. M. Nica, *Asupra originii dezvoltării și culturii Vădastra de la Fărcașele (jud. Olt)*, Historica, I, Craiova, 1970, p. 33, pl. I.
- j) 57. A. Vulpe, *Necropola hallstattiană de la Ferigile*, Biblioteca de Arheologie, XI, București, 1967, p. 9, 144, 169, pl. XIV/31, 33, 35; XXXIII.
- k) 81, 133. D. Berciu, *Cercetări privind preistoria județului Vâlcea*, Buridava, Studii și materiale, I, Rm. Vâlcea, 1972, p. 11-27.
- l) 104. D. Berciu, *Buridava Dacică*, Biblioteca de Arheologie, XL, București, 1981, p. 14, pl. 3/12-15.
- m) 134. B. Hänsel, op. cit., p. 57, 60, nota 49.
- n) 58. Ibidem, p. 57, nota 49.
- o) 59, 60. Gh. I. Petre, *Necropola și așezarea din epoca fierului de la Gătejești*, SCIV, 22, 1971, 4, p. 559-561, fig. 2/7i; 3/1-3, 6, 7, 9
- p) 95. B. Hänsel, op. cit., p. 57, nota 49.

* Consemnăm aici mai mult acele studii în care se face atribuirea pe faze a materialelor arheologice. Informațiile complete pentru fiecare punct în parte se pot găsi în trimiterile bibliografice care se fac în această literatură și vor fi publicate într-un catalog al descoperirilor de tip Verbicioara.

- q) 17, 41. M. Nica, *Noi descoperiri ale epocii bronzului în Oltenia*, Symposia Thracologica, 7, Tulcea, 1989, p. 252-253.
- r) I. Chicideanu, P. Gherghe, *Săpăturile arheologice de la Călugăreni (jud. Gorj)*, Materiale și Cercetări Arheologice (a XV-a Sesiune anuală de rapoarte), București, 1983, p. 105-106.
- s) 25, 33, 91, 124, 148, 149. A. Băltățeanu, *Contribuții privind începutul primei vârste a fierului în județul Gorj*, Litua, Studii și cercetări, IV, Târgu Jiu, 1988, p. 10-11.
- t) 154. G. Calotoiu, *Cercetările arheologice de la Vierșani-Jupânești, jud. Gorj*, Drobeta, VII, Drobeta Turnu Severin, 1996, p. 49-54.
- u) 93. D. Berciu, *Câteva probleme ale culturii Verbicioara*, SCIV, 12, 1961, 2, p. 227-239; idem, *Die Verbicioara - Kultur. Vorbericht über eine neue, in Rumänien entdeckte bronzezeitliche Kultur*, Dacia, N.S., 5, 1961, p. 125.
- v) 116, 117. P. Roman, *Despre istoricul cercetărilor și stratigrafia unor așezări din Ostrovul Corbului*, SCIVA, 38, 1987, 4, p. 351, 354, 357.
- w) 74. Informație M. Nica.
- x) 63. M. Nica, *Locuințe de tip Gârla Mare și hallstattian descoperite în așezarea de la Ghidici (jud. Dolj)*, Thraco-Dacica, VIII, 1987, p. 29, fig. 5; 10/1, 2; 11/1, 3, 10; 12/6; 17/5, 6.
- y) 42,48. G. Crăciunescu, *L'Âge du Bronze moyen et final au nord du Danube, à l'est des Portes de Fer. Rumänisch-Jugoslawische Kommission für die Erforschung der Region des Eisernen Tores. Die Kulturen der Bronzezeit in dem Gebiet des Eisernen Tores*. Kolloquium in Drobeta Turnu Severin (22-24 November 1997), II, p. 115-138.
- z) 96. G. Crăciunescu, *Noi puncte din epoca bronzului pe harta arheologică a județului Mehedinți*, Drobeta, V, Drobeta Turnu Severin, 1982, p. 195.
- aa) 113. D. Berciu și colab., *Șantierul arheologic Verbicioara-Dolj*, SCIV, 2, 1951, 1, p. 242.
- bb) 130. Vl. Dumitrescu, *The Neolithic Settlement at Rast*, British Archaeological Reports, International Series 72 (Oxford 1980), p. 2-3, 83, pl. XXXI/6.